

Výzkum a vývoj nových technologií v Česku

23.6.2010 ČRo 6 str. 1 21:40 Zaostřeno na finance
<http://www.rozhlas.cz/default/default/rnp-player-2.php?id=2084580>

Petr HOLUB, moderátor

Ekonomika se nevzpamatuje tak nějak sama, případně tím, že nás z potíží vytáhne ekonomický vzestup Německa. Proto se hledá cesta, jak zlepšit produktivitu českých rukou využitím nových technologií a rozvojem výzkumu. Jestli se v tomto směru skutečně dá čekat nějaký přínos uslyšíte v magazínu Zaostřeno na finance, který připravují Český rozhlas 6 a Aktuálně.cz. Pořadem provází Petr Holub. Dobře se to poslouchá, když nově nastupující vláda slibuje, že příští hospodářský růst Česka zajistí výzkum a vývoj nejnovějších technologií, které budou využívat moderní firmy. Ovšem zmíněné sliby opakují poslední dobou všechny vlády, dokonce ještě před listopadem 1989. Výzkumné reformy posledních let z blízka sleduje profesor Jiří Zlatuška, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě v Brně, kde byl předtím 2 období také rektorem. Požádali jsme ho o stručné shrnutí, jestli se nějaké kroky k modernizaci výzkumu a k průmyslu nových technologií skutečně učinily a nebo jestli jde stále o stejnou chiméru.

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

V tom posledním dvacetiletí se nepochybně podařilo to, že se aspoň v té první polovině tohoto desetiletí navýšily finance, které do výzkumu šly a zlepšilo se zapojení vysokých škol do výzkumu, což je základní předpoklad pro to, aby zde byla kvalifikovaná pracovní síla, která prostě rozumí tomu, co je podstata těch vědeckých problémů a tedy je potom dovede aplikovat v té průmyslové praxi. To, co se zejména poslední dobou podle mého názoru nepodařilo je to, že se za těmhle hesly schovává odborně řečeno veřejná podpora firmám, kdybych to řekl prostšími slovy, tak jenom pěnízovod, kterým si firmy berou od státu peníze a dá se prokázat, že ve skutečnosti stále klesá podíl toho, co ty firmy samy investují do výzkumu bez toho, aby to dostávaly od státu.

Petr HOLUB, moderátor

Tudíž vydávání peněz do výzkumu a do podpory nových technologií není tolik efektivní, říkáte. Já bych ještě jenom připomněl, že před 3 lety ohlásil velmi ambiciózní reformu výzkumu premiér Mirek Topolánek. Ten chtěl udělat 2 věci. Jednak zavést objektivní hodnocení výzkumných výsledků, zvláště v té akademické sféře a také zajistit jejich pokud možno rychlé využití v běžné ekonomické praxi, že by tedy skutečně ty firmy začaly s novými technologiemi. Za ty 3 roky, posunuli jsme se tímto směrem, že to funguje lépe?

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

Samozřejmě jsme se posunuli směrem, že to funguje hůř, že ta reforma tak, jak byla nastavena ve skutečnosti to prostředí ničí. Včera probíhalo akademické fórum, na kterém vystupoval bývalý rektor Západočeské univerzity profesor Vostracký, kterého nelze podezřívat z toho, že by to byl nějaký akademik ze Slonové věže, z věže ze slonoviny, on dlouhou dobu pracoval ve Škodovce a ten takzvaný kafemlejnek charakterizoval velice výstižně tím anglickým garbage in, garbage out, vlastně nasype se do toho spousta nekvalitních výsledků, ona to nějak semele. A v tom bodovacím systému z toho množství jdou ty bodované výsledky. Kdybychom se...

Petr HOLUB, moderátor

Pardon, vy tedy mluvíte o tom systému hodnocení, kterému se říká kafemlejnec. Připomínáte kritiku, podle kterého ten systém je trochu nesmyslný, protože asi hlavním kritériem je tam vůbec seznam publikovaných článků či kapitol v knihách, a to nahrává samozřejmě průměrným výkonům. Tak jste to myslel?

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

U těch článků by to ještě nebyla taková katastrofa, tam to, co je horší je, že se ty vědecké články semelou dohromady s výsledky v uvozovkách, které jsou nikým neverifikované, nemusí tam být žádná originalita, nic takového. V okamžiku, kdy se do toho míchají užité průmyslové vzory, tak tam jsou to věci, které se dají pořídít za registrační poplatek a nikdo vám nekontroluje, co si tam vlastně přihlašujete. Víceméně s trochou ironie bych řekl, že tady tahle reforma byla sice připravena Topolánkovou vládou, která ze sebe dělala vládu pravicovou, ale to vůdčí motto, které za tím vidím, je to Marxistické, že kvantitu přerůstá v kvalitu, když se přesně nasypou spousty nekvalitních výsledků, kde všechno se to dá do 1 databáze, kterou nikdo nikdy nemůže zkontrolovat, tak z toho ty hromady se potom považují za měřítko kvality, ale je to právě naopak. Tam, kde to ve světě funguje, tak tam se dívají na několik vynikajících výsledků těch skupin, které se opravdu dají prohlédnout, dá se tam individuálně zhodnotit, co je vlastně ten přínos a z toho se potom teprve odvíjí to hodnocení.

Petr HOLUB, moderátor

Topolánková vláda také, jak už jsme říkali, chce ty výsledky výzkumu rychle převádět do ekonomické praxe. K tomu je zakládána technologická agentura a spolu s tím dochází k přerozdělování toku peněz, například na jedné straně se tedy snižují dotace Akademie věd a na druhou stranu ty peníze jdou právě do té technologické agentury, což je instituce, která bude zase dotovat soukromé firmy, ovšem pouze za té podmínky, že ty firmy budou spolupracovat s nějakým akademickým pracovištěm. Tento projekt má také nějaké výsledky?

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

Ten projekt teprve začíná a zase viděl bych ho v souvislosti s tím, že Česká republika má jeden z největších podílů toho průmyslového výzkumu, který je dělán za státní peníze, takže v okamžiku, kdy dneska firmy říkají, že potřebují tady tuto agenturu, aby tam šlo vlastně víc státních peněz na to, aby mohli tímto způsobem pracovat, tak je to jenom nastavení toho penězovodu směrem do toho, aby končil ve firmách a víceméně aby se z toho hradily interní ztráty těch firem, které budou potom kamuflvány výzkumem. Nikdo nepochybuje o tom, že firmy k tomu, aby uspěly v konkurenci, tak potřebují výzkum, potřebují inovace, ale to je samozřejmě součástí toho tržního prostředí a tady s mi zdá, že se tím především kamufluje to, že firmy prostě stojí s nataženou rukou vůči státu, chtějí po něm peníze. Dobře je to vidět třeba na tom hodnocení za patenty. Patent je klasické obchodní rozhodnutí. V okamžiku, kdy za ně platí stát, tak je to úplně něco jiného, než kdyby firmy pouze vyžadovaly, aby stát zajistil vymahatelnost těch práv k duševnímu vlastnictví, které v tom patentu jsou. To by bylo zcela něco jiného. To by bylo právní prostředí, které pomáhá tomu, aby tyhle nástroje fungovaly, ale udělat z toho jenom nástroje na generování peněz je zcela jistě pomýlené.

Petr HOLUB, moderátor

Takže se mohou tedy dělat patenty jenom aby nějaké byly třeba bez užitku?

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

Samozřejmě. Patent je něco, co je původní, nikdo tam nezkoumá ten přímý užitek, protože to je věc tržního uplatnění. Kdybych to přehnal, tak patent na zpomalení počítače na polovinu nepochybně nikdo nikdy nepodal, protože k čemu by mu za to bylo platit ten registrační poplatek, ale v okamžiku, kdy za to dostanou od státu peníze, tak se vyplatí tady takovýchle patenty dělat.

Petr HOLUB, moderátor

Je tady očividné riziko, že vzniká spousta zbytečných výzkumných výsledků, tudíž že ten průměr se může prosadit. Na druhou stranu o peníze má přijít Akademie věd. Já jenom připomenu, že teď se objevil návrh rozpočtu na rok 2011, kde se státní dotace Akademii věd snižuje z 5 miliard na 3 a půl miliardy. Jaký to může mít důsledek? Ono těžko říct, jak je vlastně Akademie věd výkonná. Samozřejmě jsou tam dobrá, špatná pracoviště.

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

Jenomže to dobrá, špatná pracoviště můžete říct i o vysokých školách a já sám jsem z vysoké školy a dlouhodobě si myslím, že by se výzkum měl dělat především tam, kde jsou studenti, takže jako z tohoto hlediska bych mohl být řazen k lidem, kteří jsou k Akademii věd svým způsobem nevraživí. Na druhou stranu vzít něco jiného je vzít existující systém institucí a přemýšlet o tom, jak ho transformovat. V těch návrzích není nic, co by z těch fungujících ústavů Akademie věd umožnilo vytvářet fungující vysoké školy nebo transformovat týmy z akademických do vysokoškolských. Je to vlastně jenom účetní nástroj, kterým se likviduje jedna část toho výzkumného prostředí bez toho, aby se nastavovala nějaká perspektiva, tam je důležité vědět, že je úplně jedno, co si myslíme o nějakém ideálním stavu, když k němu nevede z toho současného cesta, takže on koneckonců ideální stav je stav blaženosti v ráji po smrti, ale nedostanu se tam tím způsobem, že si pořídím smyčku a oběsím se, protože to je přesně způsob, abych se dostal do pekla, takže to, že vidím ten stav a mohu ho mít na dosah ruky, tak ještě neznamená, že znám cestu, jak tu institucionální transformaci tam udělat. A toto je myslím základní věc, co ti reformátoři v čele s Petrem Matějů, kteří tohle pro Topolánka dělali, velice podcenili. Možná, nevím, jestli to byla chyba a nebo jestli to bylo jenom nějaké nedopatření.

Petr HOLUB, moderátor

Topolánkova reforma, říkejme jí tak, nastartovala určitý trend, o kterém zatím nevíme, jak dopadl. Jedna možnost je, že se vědecké výzkumy zlepší, bude nejen jejich větší počet, ale i větší kvalita. Druhé riziko je to, že začnou utíkat, řekněme, vědci z Akademie věd, že vůbec Akademie věd zahyne na úbytě bez jakékoliv adekvátní náhrady. Co se z těchto trendů ukazuje?

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

Já si myslím, že zcele jednoznačně se to prostředí nezlepší, protože ten systém opravdu podporuje průměrné výsledky, podporuje drobení výsledků.

Petr HOLUB, moderátor

A je to už znát?

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

Myslím si, že je to znát. Já z toho vnitřku toho vysokoškolského prostředí vidím, že mi i slušní kolegové s dobrým publikačním výstupem jsou schopni přicházet s nápady, že je dobré drobit publikace do víc, protože je za to víc bodů, že bychom měli začít vykazovat studentské programy jako, tam to bývalo autorizovaný software, teď to zase malinko změnili do úplně nesmyslného extrému, to ještě není schválené vládou, že se počítají jenom programy, které se prodají nejméně za milion. Prostě ze situace, že tam vykážete seminární práci se to změní do naprosto nereálného druhého extrému a všechno tady toto vede k tomu, že se křiví i ty vnitřní normy, kterými by ta věda měla žít.

Petr HOLUB, moderátor

A třeba vznikl někde nějaký projekt, který slibuje velké využití.

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

No, v tom smetí samozřejmě budete mít pořád kvalitní výsledky a kvalitní týmy se budou snažit produkovat kvalitní výsledky a bude to růst, ale v tom celkovém prostředí to je podle mého názoru spíš tlak na deformování a víceméně matematicky bych řekl, že je to optimalizační úloha, jak naplnit příslušné body, aby přišly maximální peníze na pracoviště, protože tohle to je koneckonců cíl tady tohoto. A souběžně s tím institucionálním financováním probíhá ještě, probíhají změny v tom, jak se udělují ty účelové peníze.

Petr HOLUB, moderátor

To znamená grantová agentura.

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

Čili grantová agentura a technologická agentura, kde dneska není možné podávat granty, žádosti o granty aniž by ti řešitelé měli zároveň část toho úvazku z těch grantů placených. To víceméně vytváří takový schwarz systém v tom vědeckém prostředí /nesrozumitelné/ dělanou téměř na živnost'ák. Je to zase něco, co v tom civilizovaném prostředí fungujících univerzit je naprosto nemyslitelné. Tam v okamžiku, kdy si profesor podává žádost o grant, tak samozřejmě jeho plat je placen tou institucí z těch institucionálních financí a mzdové prostředky, které dostává, jsou pro doktorské studenty, pro postdoky, pro náklady, které jsou spojené s tím projektem. Tady se vytváří takový systém, že lidé mají mít víc než 1 celý úvazek na svých pracovištích. Zase trošku ironicky bych řekl, že pan předseda grantové agentury Petr Matějů si tak trošku odkoukává svůj způsob fungování, že jo, na sociologickém ústavu vedle měl na nějaký 1,3 nebo 1,7 úvazku na reformě vysoké školství na ministerstvu školství. Vedle toho v grantové agentuře, vedle toho v institutu pro sociálně-ekonomické analýzy, jenomže to tento způsob fungování ničí to akademické prostředí a opravdu z toho dělá jenom honbu za maximalizací peněz a kamuflování toho, co se tam děje.

Petr HOLUB, moderátor

A co by se teď stalo, pokud by tuto reformu převzala i nadcházející koalice, která se chce opírat o experty, kteří spolupracovali právě s předchozí Topolánkovou nebo Fischerovou vládou?

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

Já pevně doufám, že se tak nestane. Změna, která proběhla v Radě pro výzkum a vývoj byla sice menší, než by bylo záhodné, ale přece jen se tam vyměnila znatelná část lidí, takže už to není vlastně jenom ten sbor vcelku bezduchých kývačů. U těch lidí, kteří se podíleli na té měnové reformě, na metodice hodnocení, na vypracování těch mechanismů, myslím, že bylo dostatečně důkladně doloženo, že se dopustili vědomých odborných chyb, odmítali kritiku, tvářili se, že probíhají taková ta vypořádávání připomínek a ve skutečnosti se připomínky jenom čistě ignorovaly. Já si myslím, že se ti lidé fakticky naprosto znemožnili pro výkon jakékoliv veřejné funkce a zejména to vlastně platí o tom osazenstvu bývalé Rady pro výzkum a vývoj, o všech, kteří kývli na ty nesmyslné metodiky a vědomě ignorovali námitky odborné veřejnosti, které byly dostatečně fundované.

Petr HOLUB, moderátor

Takže tedy věříte, že by se mělo kormidlo obrátit nějakým směrem a že by to měla udělat nová vláda, ovšem základní otázka zní, jestli vůbec existuje nějaký recept na to, jak podpořit výzkum a přenést bezprostředně jeho výsledky do výroby, abych to řekl po socialisticku nebo jestli to v podstatě není v rámci tak malé země, jako je Česká republika nesmyslný plán?

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

Já si myslím, že nesmyslný plán to není. Země našeho typu musí stavět na kvalifikované, když to chcete po socialisticku, pracovní síle, kvalifikaci prostě v hlavách lidí, kteří zde pracují, ale myslím, že je velice důležité vidět, že to základní, co vytváří ten lidský potenciál, jsou vědomosti, znalosti o tom, jak vlastně ty vědní poznatky vypadají. K tomu slouží do značné míry pěstování základního výzkumu, to jedna část toho jsou ty publikace, nějaký věhlas ve světě, ale druhá část jsou studenti, v případě třeba Akademie věd doktorští studenti, kteří se školí na pracovištích na ústavech Akademie věd, kteří si osvojí ty poznatky, nějakou malou částí do toho sami přispějí a jsou schopni v tom prostředí tržním těch firem, které jsou kolem, vymýšlet inovace, které poté pro ty firmy znamenají zlepšení jejich pozice na trhu.

Petr HOLUB, moderátor

Ale a tím trochu potvrzujete to, že není možný takový úplně jednoduchý, takový jednoduchá představa, jak ten vědec udělá výkres nějakého vynálezu a teď ho přinese do továrny a tam podle toho začnou vyrábět, což jako je trochu v podtextu třeba u té Topolánkovy reformy.

Jiří ZLATUŠKA, děkan Fakulty informatiky na Masarykově univerzitě

Samozřejmě. To je představa, která je fundamentálně špatná a svědčí o naprosté nepochopení toho, jak to funguje.

Petr HOLUB, moderátor

Uvádí děkan Fakulty informatiky v Brně Jiří Zlatuška.